

EEV informācijas biuletenis * EEV informācijas biuletenis

3. 9. 1949

1949

X. 15.

Julius Bračas

LATVIAI AISČIŲ VIENYBEI .

Senosios Aistijos geografinis centras yra Lietuva, ypač Žemaitija. Kryžiuočių įsiveržimas pirmiausia palietė aisčių išorinius pakraščius - Latgalę, Prūsiją, Kuršą. Lietuva turėjo daugiau laiko organizuoti valstybę. Todėl Lietuva ir pajėgė išsaugoti nepriklausomybę, o Aistijos išoriniai pakraščiai ištisiems šimtmečiams pateko į svetimą galią. Kovose dėl laisvės Lietuva iškilo visos aisčių tautos atstovu bei vadovu. Per amžius Lietuva buvo tautinės idėjos nešėja - ginklų ir gudrybės jėga diplomatinės kovos srityje. Šios tautinės kovos tradicijų sąmonė Lietuvoje yra iki mūsų laikų ir tebeteikia įkvėpimą kiekvienam tikram lietuviui. Bet ir Aistijos pakraščiuose, tiesioginiame sąlytyje su svetimųjų tautų persvara, beviltiškose kovose dėl tautos garbės ir egzistencijos užsigrūdino tautinė sąmonė ir gilus aisčių vienybės supratimas. Lietuviams mažai pažįstama latvių tikroji istorija. Latvių istorijos mokslas tebėra jaunas ir savokos dar nesuspėjo įsitvirtinti net pačioje latvių visuomenėje. Nieko nuostabaus, kad jos dar nepažįsta broliai lietuviai.

Latvija yra įdėjusi savo dalį į likimo svarstyklės, norėdama jas nusverti Aistijos laisvės naudai. 13. amž. pradžioje kryžiuočiai netikėtai užpuolė latvius. Latgalė beveik be kovų pateko į vokiečių jungą. Įsikūrė Livonija. Kryžiuočiai atsikreipė į Aistijos branduolį - Lietuvą. Didelė ir tyli kova tuo metu vyksta Latvijoje. Tai rezistencijos judėjimas, šį modernią terminą panaudojus. Latgaliai, žemgaliai, kuršiai nesistengia prilygti vokiečiams. Gyvos lieka tautos tradicijos, gryna lieka kalba. Po 300 metų, Livonijos smukimo išvakarėse, Lietuvos prieangį į Baltijos jūrą dengia nebe trys nedidelės, suskaldytos gentys, bet jau vieninga, nacionališkai tvirta latvių tauta. Ji pajėgė išstipdyti ir asimiliuoti lybius. Tai yra nacionalinio susijungimo ir vidaus kolonizacijos didelis darbas, įvykdytas esant politinėje nelaisvėje. Tolesniuose šimtmečiuose ši sujungtoji tauta kovojo su socialiniais varžtais, kovojo su baudžiavos jungu. Vokiečių ponai nė vienos akimirkos negalėjo būti drąsūs savo pilyse, apie juos banguoja kaip jūra nerami, nedraugiška, dvasiškai išsivysčiusi, pastovi tauta. Joninių naktį visa žemė mirga nuo šventų ugunių. Skamba senovės dainų balsai, mirgėte mirga tautiniai rūbai. Tai yra tauta, kuri gyvena kitame pasaulyje, ne tame, kurį valdo ponai savo pavergėjų lizduose. Iš ponų neapykantos prasideda žemdirbių sukilimai. Latvių rašytojas Aleksandrs Grīns savo dramoje "Vėliavos ieškotojai" parodo šiuos kovotojus. Sukilėlių vadovai Kau-guruose prie Valmieros 19. šimt. pradžioje ieško protėvių vėliavos, kad ji duotų tikėjimą pergalei. Raudona - balta - raudona vėliava, kaip kruvina šviesa baltame sniege mirga iš žuvusių vadų kapų. Kovotojai grūmėsi visomis jėgomis, visomis išgalėmis, bet tie suprato turį ieškoti vėliavos ir žinojo, kad tokia vėliava yra buvusi. Vėliava simbolizuoja nacionalinę idėją. Šią idėją atrado ir išsprendė to paties šimtmečio vėlesniuose dešimtie-

90-ajos latviu tautos mokyti sūnūs. Jie ieškojo domėjimosi istorijoje. Istorija tapo kelio rodytoja. Istorija privedė latvių jaunuosius vadus prie aiškių vienybės idėjų. Latvių rašytojai, kultūros veikėjai ir "tautinio laikotarpio" bendruomenės vadovai aiškiai suprato latvių vienybę su Lietuva. Kalbininkas Juris Allunāns, žymaus Krišjano Valdemaro artimiausias bendradarbis, sudarė naujus žodžius, imdamas pavyzdžių lietuvių kalba. Jis savo raštuose visur kalbėjo apie Lietuvą kaip apie savo tėvynės dalį. Rašytojas Frīdrihs Brīvzemnieks savo eilėraštyje sako:

Apie Lietuvą kada girdžiu
Ir apie Lietuvos karius,
Tada krūtinė man galingai kilnojas,
Tada dainuoju aš tautiečiams.

Bet žymiausias aiškių vienybės skelbėjas yra latvių dvasinis vadovas tautiniam laikotarpyje - Atis Kronvalds. Jis rašo: "Mūsų tėvų žemė plėtėsi toliau, ne tiek, kiek toli gyvena latviai dabar. Visa ta žemės platumas, kuri aplaistytą mūsų tėvų prakaitu ir krauju, pirmiau, kol veliau ją išdalė į smulkesnes dalis, yra mūsų tėvų žemė. Mes turime žiūrėti į tas gentis, kaip į vieną tautą, kuriai lemta vėl susijungti po ilgų sunkių išdalėjimo laikų." Jis reikalauja genčių savokos vietoje išauklėti tautos sąvoką. Gentimis Kronvalds vadina latvius, latgalius ir lietuvius. Šios gentys turi suprasti, kad jos yra viena tauta. Aiškių vienybės idėja apėmė plačiausias mases. Mažiausias bendruomenės veikėjas valsčiuje žinojo, kad lietuviai yra latvių broliai. Vėliau latvių karo vadas, pirmasis Lietuvos armijos generalinio štabo pirmininkas gen. št. pulkininkas Valdemars Ozols kovoje dėl Vilniaus atsakė lenkams: "Latviai ir lietuviai - tai vienas ir tas pats." Latvių rašytojai šias idėjas išryškino poezijos kūriniuose. Lokalizuojant svetimausius klasikus, dažnai veiksmą perkėlė į Lietuvą. Sukurta veikala, kuriuose atvaizduota Lietuvos praeitis romantizmo šviesoje, kokioje ją matė lietuvių ir lenkų inteligentija Vilniaus universitete. Geriausi latvių rašytojai ėmė medžiagą savo kūriniams iš Lietuvos istorijos. Pažymėsime Rūnāno "Indulį ir Ariją", taip pat ir Aspazijos "Vaidilutę". Vaidilutės pirmasis pastatymas pagal Vitolio komponuotą muziką Rygos latvių draugijos namuose anuo laiku buvo visų žymiausia kultūros manifestacija. Tokios srities tradicijos tęsėsi iki mūsų laikų. Martine Zilverto "Galia", apibūdinanti Mindaugo mirties tragediją, yra populiariausias darbas paskutinių metų latvių literatūroje. Man yra žinomi jaunojo atstovai, kurie "Galios" vaidinimą "Dailės teatre" Rygoje yra ap-
lankę daugiau negu 10 kartų.

90-aisiais metais latvių bendruomenę perėmė marksizmas, kuris buvo pavadintas "Naujojo srove". Įsikūrė socialdemokratų partija. Ji principu buvo opozicijoje prieš tautinę idėją prieš tautines tradicijas. Vienybės su Lietuva idėja marksistų visai nedomino. Blogos socialinės aplinkybės Latvijoje ir tvirti ryšiai su Vokietija labai padėjo išsiplatinėti socializmui. Tai paveikė Latviją žymiai smarkiau nei Lietuvą. Didžioji revoliucija 1905 metais įvyko raudonosios vėliavos ženkle. Daugelis latvių rašytojų ir bendruomenės veikėjų jaunatvėje buvo marksistai. Latvijos parlamente socialdemokratų partija buvo didžiausia, nors Latvija yra ūkininkų valstybė ir socialinis klausimas buvo išspręstas. Tai buvo marksizmo tradicijų galia. Ši "naujoji srovė" labai palenkė aiškių vienybę plėsti latvių tarpe. Marksizmas sužavėjo jaunimą. Tautinės idėjos skelbėjai paliko konservatyvinę bendruomenę - inteligentijos grupę, susibūrusi apie istorinę Rygos latvių draugiją - pirmąją latvių organizaciją, kuri įkurta tautinio laikotarpio pradžioje. Iš šitos senosios, garbingos tradicijų globotojos veikėjų per keletą metų po laisvės kovų užbaigimo kilo vyriausybė, kurie įkūrė Latvių-Lietuvių Vienybės organizaciją. Jos prieštaki atsistovėjo finansininkas ir namų savininkas Rygoje dipl. inžinierius Jonas Rīteris. Iš savo profesijos jis pakrypo į humanitarinį nacionalinį klausimą ir vadovavo LLV dvidešimti metų. Ir broliai ištisė ranką - Kaune įsikūrė Latvių-Lietuvių Vienybė. Jos žymiausi veikėjai buvo prof. Dr. E. Volteris, Dr. J. Sliupas, o taip ir paskutinis ministras pirmininkas

- 4 -

LLV veikimas.

Emigrācijas banga dabartiniu metu jau taip stipriai paveikē šķērsus, kad normalus veikimas beveik jau nebeļmahomas. Uztāt svarbiausis rūpestis - organizuotai nukreipti mūsu narius šķ kitā krantā, kur juos jau laukia centro valdybos teritorialiniai atstovai.

Skyriņ valdybos prašomas didžiausi dēmesj atkraipti šķ šķ išķikēlimo akciķ ir pranešti centrai emigravusiņ nariņ vardus ir nusiņsti jņ anketas. Anketas centro valdyba pati pērmanēia teritorialiniams atstovams, kad jē zinotj, kokie nariai iķ važiņuoja jņ teritorijojē.

Nariai, kurie važiņuoja iķ JAV, patys turi pranešti centro valdybai savo naujā adresā. JAV didžiojē platybējē šķnos adresus susiēšķoti vēliā bus ļabai sunku. JAV mūsu teritorialinis atstovas dar neveikia. Tai todēl, kad šķas pareigas apsiņms kuris nors iķ centro valdybos nariņ arba aktiņgu veikējņ, kuris jau iķ šķia gērai pažišta LLV veikimā. Todēl laikināi visas zinios siņdēiamos centrai, ir naujas teritorialinis atstovas iķvažiņuojant jas pasiņms su savimi.

Australiķos sektoriāus nariai turi iķsidēmēti teritorialiniō atstovo adresā: Dr. Jonas N o r m a n t a s - Lord Mayor's Camp, Portgea, Vic. Australia. Po atvykimo Australiķon prašome nedelsiant patiņms pranešti savo adresā teritorialiniām atstovui, kad adresy iķšķojimas nerēikalautj bereikalingo laiko ir jēgu aikvojimo.

AISCIŶ VĻENYBES JUDEJIMAS TURI PRAPĻISTI PO VISUS
KONTINENTUS!

Pavieniuī, iķšķlaidytai gyvenā tautiēķiai gali pastoti iķ LLV kaipo individualiniāi nariai, pareikalaujant anketas iķ centro valdybos arba teritorialiniņ atstovā.

Buv. LLV Wehnen'o skyriāus pirminikē R. Svolkēnaitē dabar apsiņgyvenusi Chicago'jē. Ten pat persikēlē ir buv. Hannoverio skyriāus valdybos narys adv. M. Nagys ir dar kiti nariai. Numatoma, kad Chicago'jē iķsikurs pirmas LLV skyrius JAV.

Pirmas skyrius Kanadojē, kaipo numatoma, iķsikurs London'e, Ontario, kur gyvena istorikas P. Dreimanis.

Geesthaacht'o skyriāus valdybos narys, dirigentas Ed. Ramats šķiomis dienomis iķvažiņuoja iķ Chicago, kur dirbs kaipo latviņ ev. liut. parapiķos vargonininkas ir choro vedējas. Garantijā iķ Ovelandā, Ohio, gavēs ir LLV Spaudos biuro vedējas Em. Skujēniēks.

Artimiasiu laiku numatoma iķkurti LLV teritorialinē atstovybē ir Argentinojē, kur jau praktišķai tampriāi bendradarbiāuja visas trys Baltiķos tautos.

Dedelstorfo skyriāus valdybos narys O. Akmentinš pasirašēs sutartj kaipo zemēs āķio darbininkas Misisipi valst. ir numato iķvykti ten jau artimiasiu laiku.

Skyriāi, kurie dar neatsiņntē Spaudos biurui zinias apie numatytus korespondentus, prašomi tai padaryti neatdēliojant.

Leidējas: LLV/SB - Geesthaacht/Elbe, Baltic Camp Spakenberg III
Redaktoriuss: Emils S k u j ē n i ē k s

kas A. Merkys. Abi vienybės ruošė suartėjimo kongresus, leido literatūrą, steigė kalbų kursus, darydavo ekskursijas. Vienas iš kongresų, norint pademonstruoti latvių dalyvavimą lietuvių kovoje dėl vakari sienos, įvyko Klaipėdoje. J. Riteris sudarė platų lietuvių latvių kalbos žodyną. Šis darbas reikalavo kelerių metų, ir yra vienintelis šioje srityje. Užbaigęs šį kūrinį, Riteris sudarė ir latviškai lietuvišką žodyną. Rankraštį pabaigė karo metu, ir nebuvo galima jo išspausdinti. Žilasis tautos veikėjas mirė Kuržemėje prieš pat bolševikų įėjimą. Nėra žinių apie tai, koks minėto rankraščio likimas. Profesorius Jūris Plāksis paruošė plačią moksliską lietuvių kalbos gramatiką universiteto reikalams. Naujasis kalbininkas Alvis Augstkalns paruošė lietuvių kalbos vadovėlį latvių gimnazijoms, nes Latvijos gimnazijų programoje buvo numatyta latvių kalbos kurse įtraukti ir lietuvių kalbos elementus. Šio rašinio autorius išleido ir papildytą tautinio laikotarpio veikėjo Fridriko Veinbergo kūrinį: "Iš latvių lietuvių istorijos", prijungdamas antrą dalį ir pletesnę įvadą apie aisčių istorijos vienybę. Taip pat autorius išleido Lietuvos istorijos žemėlapius, kurie buvo pirmieji tokie latvių literatūroje. Kaip latvių, taip ir lietuvių istorikai savo kūriniuose palietė ir visuotines aisčių istorijos klausimus, taip pat ir tiesiogiai, antrosios žemės istoriją.

Reikia sakyti, kad valdžią oficiali politika mažai domėjosi vienybės veikimu ir ją labai mažai rėmė. Abiejose organizacijose nariais buvo ir vadovaują asmenys, bet jie į savo bendradarbiavimą žiūrėjo kaip į diplomatinę pareigą. Laisvės laikais nepasisekė pašalinti užsienio pasų savitarpio susisiekimą. Latvijos politika labai dažnai susisaistydavo su Lenkija ir Vilniaus klausime laikėsi neutraliai, taip pat Lietuvos nusistatymą kritikavo ir vadino ramantišku. Tuo pačiu metu kitaip galvojo latviai įkūrę oficialiai neregistruotą Vilniaus Vadavimo Sąjungos skyrių Rygoje. Kai kurie žurnalistai, pvz., Oļģerts Liepiņš, ryškiai palaikė Lietuvos interesus Vilniaus ir Klaipėdos byloje. Emilis Skujenieks vertė lietuvių literatūros kūrinius latvių kalbon.

Po Tarybų Sąjungos bazių įsteigimo Baltijoje pasikeitė ir valdžią politika. Prasidėjo pavėluotas artėjamo siekimo platinimas. Valstybės prezidento noru Latvių Lietuvių Vienybės priešakyje atsistojo oficialus asmuo - Latvijos Raštų ir Meno Rūmų pirmininkas Julius Druva, kuris anksčiau buvo valdžios oficiozo "Brīvā Zeme" vyriausias redaktorius. Kartu su bolševikų įsibrovimu buvo panaikintos ir suartėjimo draugijos.

Latvių Lietuvių Vienybė, vadovaujant naujam pirmininkui, varė savo darbą dar pusę metų, stengdamosi sulaikyti narius, išsaugoti dokumentus bei nuosavybę. Po uždarymo valdyba savo darbą dirbo nelegaliai. Taip pat ir vokiečių okupacijos laikų nebuvo galima atnaujinti oficialaus veikimo ir LLV veikė nelegaliai, palaikydama kontaktą su Lietuva.

Aisčių vienybės kovotojai abiejose pusėse iki šiol buvo "vėliavos ieškotojai". Jie yra įkūniję savo širdyse idėją, ir stengiasi veikti jos dvasioje. Bet stigo vėliavos. Stigo vėliavos žodžio tiesioginė prasmė, stigo suvienytosios tautos vardo ir bendro simbolio. LLV tremtyje atnaujino istorinę vienybės kovą. Ji mano pakelti šią vėliavą ir tiesiogine ir idėjine prasme. Jis kvies apie ją susiburti, kad neatsikartotų istorinės klaidos, bet kad tautų šeimoje prisikeltų sujungta ir galinga - AISTIJĀ.

Broliai lietuviai, pratieskit rankas šiai vėliavai!

Šis straipsnis buvo lietuvių kalboje atspausdintas "MINTY" 1948. IX. 10. - Dar bar mes jį paskelbiame visiems LLV nariams. abiem kalbom abiejose "AISTIJOS" laidose.